

„CRITERION” AND „THE YOUNG GENERATION”**„CRITERION” ET „LA JEUNE GÉNÉRATION”****„CRITERION” ȘI „TÂNĂRA GENERAȚIE”****Viviana MILIVOIEVICI**Academia Română – Filiala Timișoara,
Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu”
viviana.poclid@yahoo.com**Abstract**

It is said that a generation never establishes and imposes by itself the mission that it has to accomplish, but this mission is created from the calling of the ancient times and from the actual needs of the society in which the “new generation” is elevated. The contour and the efficacy limits of its actions are designed.

In the cultural, historical, social and political context of the third decennium of the past century, the young generation is directly descendent from the “fire generation”, the sacrificed generation of the “Thinking”. This marked the “new generation”, influencing it. The young people of this period are the “sons” and the disciples of the “generation of the Union”.

Also the “young generation” is remarked in the cultural and social climate of the time by the assertion of the own innovative thinking, different of the one of the predecessors, through spontaneity, through the acerbic wish of creating something durable and of valour, by trusting the creating forces of each individual, by sustaining the “orthodoxy” and Christianity, by assessing the elites in the Romanian cultural environment.

Résumé

On dit qu'une génération ne peut pas fixer et ne se fixe pas la mission qu'il doit répondre, mais cette mission découle d'appeler les temps anciens et les besoins actuels de la société qui soulève «nouvelle génération». Sont désignées les grandes lignes des limites de l'efficacité des actions.

Dans le contexte culturel, historique, social et politique de la troisième décennie du dernier siècle, la jeune génération est directement issu de la «génération du feu», la génération sacrifiée de «Gândirea». Cela a marqué la «nouvelle génération». Les jeunes de cette nouvelle période sont des «fils» et des disciples de la «génération de l'Union».

Cependant, cette «jeune génération» se trouve dans un climat culturel et sociale d'une ère d'affirmation de la pensée novatrice, différente des leurs prédécesseurs par la spontanéité, par leur insistance, pour créer des valeurs durables. Grâce à la confiance dans les forces créatrices de chaque individu, ils soutiennent «l'orthodoxie» et le christianisme en affirmant les élites culturelles roumaines.

Rezumat

Se spune că niciodată o generație nu-și stabilește și nu-și impune singură misiunea pe care trebuie s-o îndeplinească, ci această misiune ia naștere din chemarea vechilor vremuri și din nevoile actuale ale societății în care se ridică „noua generație”. Se desemnează conturul și limitele de eficacitate ale acțiunilor sale.

În contextul cultural, istoric, social, și politic românesc al deceniului al treilea al secolului trecut, generația tânără este direct descendentă din „generația de foc”, generația sacrificată a

„*Gândirii*”. Aceasta și-a pus amprenta asupra „noii generații”, influențând-o. Tinerii acestei noi perioade sunt „fii” și discipolii „generației Unirii”.

Totodată, „tânăra generație” se remarcă în climatul cultural și social al epocii prin afirmarea propriei gândiri novatoare, diferită de cea a înaintașilor, prin spontaneitate, prin dorința acerbă de a crea ceva durabil și de valoare, prin încrederea în forțele creatoare ale fiecărui individ, prin susținerea „ortodoxismului” și a creștinismului, prin afirmarea elitelor în planul cultural românesc.

Key words: group, generation, spirituality, orthodoxy, literature

Mots-clés: groupe, génération, spiritualité, orthodoxie, littérature

Cuvinte cheie: grupare, generație, spiritualitate, ortodoxie, literatură

1. Introducere

Încă de la primele sale manifestări, de prin anii 1927-1928, „tânăra generație” nu s-a simțit în largul ei în cadrul sistemelor instituționalizate proprii generației precedente, mai vârstnice. Mai întâi, într-un mod spontan și izolat, apoi treptat, tot mai conștient și într-un mod mai organizat, tinerii s-au opus tot mai vehement diverselor cadre „învechite”, aspirând către o manifestare ca grup, iar mai apoi ca o adevărată „generație”, folosind diferite mijloace de comunicare proprii.

2. Identificare – linii directoare

Una dintre instituții, Academia Română, ca reper al spiritualității românești, nu putea fi un asemenea cadru, în concepția tinerilor acelor vremuri, pentru că aceasta a fost dintotdeauna o instituție a celor „consacrați” din punct de vedere cultural, spiritual și literar. Apoi, Universitatea, nici ea nu a fost considerată a fi un cadru propice pentru afirmarea tinerilor talentați, după părerea lui Marin Diaconu, care precizează următoarele: „...numai câțiva tineri au reușit să se integreze ca asistenți, dat fiind numărul oricum limitat al posturilor, dar și mecanismul promovărilor, în care tot generația vârstnică decidea; iar publicațiile cu o anume tradiție («Convorbiri literare», «Viața românească», «Ramuri» ș.a.), cele oficiale sau semioficiale tindeau către «tradiționalism»...” (DIACONU, în VULCĂNESCU, 1996, 24).

Datorită acestor împrejurări au început să ia naștere, pe rând, dar pentru o destul de scurtă vreme, diferite asociații, grupări, societăți sau o serie de publicații, de orientări diverse, prin care tânăra intelectualitate a „noii generații” aborda cu o nouă modalitate de valorizare a lumii, o lume proprie de valori. Aceste orientări constituiau atât datoria, cât și dreptul „tinerei generații”, conștientizate și asumate deopotrivă.

Din acest cadru larg al tinerei intelectualități se diferențiază și se afirmă mai energic „tânăra generație”, aceasta fondând diferite publicații și asociații ale tineretului, printre care amintim: „Forum”, „Duh și slovă”, „Criterion” (asociația și, mai apoi, revista), „Credința”, „Axa”, „XIII Gemina” etc. Existența acestora a fost de scurtă durată, dar i-au marcat profund pe tinerii din acea perioadă.

2.1. Căutări, afirmări, eșecuri

După îndelungate căutări, cu unele afirmări în plan cultural, dar și cu eșecuri, ca de exemplu „Duh și slovă” sau popasul de la „Forum” (din jurul lui Ionel Jianu), existau, în capitală, tot în aceeași perioadă și „alte organizații culturale și serii de conferințe – unele ținute tot de tineri – dar «Criterion» le depășea pe toate, situându-se în centrul atenției publice.” (GLIGOR, 2007, 55). Spre sfârșitul anului 1932, în toamna acestuia, debutează spectaculos și surprinzător Asociația de Arte, Filosofie și Litere „Criterion”*, care „cumula caracteristicile cele mai recente ale mișcării «generaționiste»” (ȚURCANU, 2005, 230).

* Referiri la grupul „Criterion” face și Petru Ursache în volumul său, *Camera Sambô. Introducere în opera lui Mircea Eliade*, unde precizează că această asociație „reprezenta prima manifestare publică a așa-zișilor generaționiști.” (p. 19). *Mansarda* lui Mircea Eliade de pe strada Melodiei reprezenta punctul de întâlnire și conținea „valențe multiple”, fiind,

Această grupare a tinerilor intelectuali a anilor treizeci, „Criterion”, s-a format sub influența filosofului și mentorului lor, Nae Ionescu, susținător al lui Nichifor Crainic și al curentului de la „Gândirea”, părinte al trăirismului. Acești tineri înfocați au fost mereu preocupați de reconstrucția spirituală a României, după ce generația părinților lor înfăptuise dezideratul românilor, unitatea politică: „...generația noastră a fost prima generație disponibilă din istoria culturii românești moderne. Pentru simplul motiv că noi, cei dintâi, nu eram confiscați de un ideal politic și cultural gata făcut dinainte. Începând să gândim, să scriem, să existăm după realizarea idealului național, unirea, eram disponibili să ne ocupăm și de alte probleme și să privim și către alte orizonturi decât cele aproape impuse părinților noștri. Eram prima generație care ne-am îngăduit să studiem culturi orientale, [...] și mai ales am fost liberi să scriem și să gândim așa cum am crezut noi de cuviință. Evident, în acel moment am încercat ceea ce se poate numi o ieșire din provincialism, în bunul sens al cuvântului, încercare de a atinge un universalism de dimensiuni mai adânci.” (ELIADE, în LOVINESCU, 1992, 61-62). Au considerat, totuși, că nu în ortodoxie (precum mentorul lor) se află temeiul sensibilității umane. Tânărul Mircea Eliade face precizări clare la acest nou tip de noțiune – „tânăra generație” – afirmând următoarele: „Problema e aceasta: există sau nu o spiritualitate nouă în tânăra generație? Înainte de răspuns, o altă întrebare: se poate vorbi de o generație, cu orientare și valori proprii? Sau: ce înseamnă o generație? O șleahtă, o turmă, un batalion de iezuitică disciplină? Mărturisind că te surprinzi asimilat cutărei sau cutărei generații – înseamnă că ești mediocru, fără personalitate, fără originalitate, imitator sau discipol?”

Ce e o generație? O pluralitate de personalități. Ce creează o personalitate? Experiențele. Pot fi experiențe de origine cosmică, socială sau restrâns lăuntrice. O personalitate își găsește cadrele suferind influențele unui mediu cosmic sau ale unei tulburări sociale, sau ale unei puternice crize spirituale” (ELIADE, 2008, 174).

„Tânăra generație”, spre deosebire de predecesori, cuprinde tineretul care nu și-a putut da seama de lumea de dinainte de război. E tineretul României Reîntregite, de după 1918. Altfel spus, e generația celor pe care războiul i-a găsit adolescenți și care aveau în medie între douăzeci și cinci și treizeci și cinci de ani la acea vreme.

Războiul a avut o însemnătate tragică în însăși existența neamului nostru, „descărcarea de energii, de optimism brutal și desperări nesăbuite care a urmat – era firească. Însemna că elita tinereii generații e în căutare de sens. Putea rămâne sensul vieții generației precedente – sensul nostru? Ce voiau ei? Unii întregirea neamului, alții ridicarea culturală a poporului, alții o literatură națională, un loc în politică, o soție bogată și câțiva copii frumoși.

Noi nu mai putem voi acestea. Valorile pur spirituale – avându-și în potențele etnice numai un vehicul – sunt singurele care ne stăpânesc” (ELIADE, 2008, 175).

În viziunea tânărului publicist, caracterele generale care definesc „tânăra generație” ar fi: „efortul către echilibrare lăuntrică prin armonia funcțiunilor spirituale, prin personalitate, prin ierarhie de valori create, [...] contemplația mistică, gravitând către ortodoxie.” (ELIADE, 2008, 176).

Pe de altă parte, Petru Comarnescu întrezărea elementele definiției ale șanseii tineretului acelor vremuri zbuciumate din punct de vedere istoric: „...cred că am avut o șansă pentru câțiva timp ca să ne manifestăm potrivit unor idealuri mai largi, mai umaniste, dar nu s-ar putea spune că am fost în totul o generație a șanseii, o generație foarte norocoasă, deoarece împrejurările de ordin internațional, epoca sumbră a anilor premergători războiului, însuși războiul, cu urmările lui, au făcut din generația noastră, în parte, o generație tragică. Generația noastră nu a fost scutită de confuzii și contradicții. [...] / Într-un sens, noi am fost o generație dezinteresată, o generație care n-am căutat profiluri, situații materiale [...] Am fost o generație care am fost sinceră și am luptat pentru ceea ce am crezut, greșit sau nu greșit...” (COMARNESCU, în LOVINESCU, 1992, 62-63).

în același timp, sală de conferințe pentru tinerii criterioniști, dar și bibliotecă, muzeu, sală de lectură și de spectacole. Se conturează astfel imaginea unei „mansarde-prototip” ce constituie „complexul simbolic denumit *Camera Sambă*” (p. 20)

Din această asociație făceau parte tineri pictori, actori, sculptori, scriitori, muzicieni și filosofi, tânăra intelectualitate din acea vreme. Printre inițiatorii acestui grup s-au numărat: Petru Comarnescu, Haig Acterian, Dan Botta, Ion Călugăru, Mac Constantinescu, Mircea Eliade, Florica Capsali, Marcel Iancu, M. H. Maxy, Lilly Popovici, Mihail Sebastian, Paul Sterian, Sandu Tudor, Marieta Rareș, Marieta Sadova, Zaharia Stancu. Mai apoi au aderat la această grupare și alți tineri din „noua generație”, printre care: Emil Cioran, Constantin Noica, Eugen Ionescu, Gheorghe Racoveanu, Mihail Polihroniade, Mircea Vulcănescu, Hary Brauner, Sylvia Capsali, Marioara Voiculescu, Gabriel și Adrian Negreanu, Nina Mareș, Sorana Țopa, Milița Pătrașcu, G. Negry etc.

2.2. „*Criterion*” – tribună de dezbateri

În intenția organizatorilor săi, „*Criterion*” s-a vrut a fi o tribună de dezbateri libere a diferitelor probleme ale unui grup de tineri intelectuali care „s-au respectat unul pe altul și au avut anumite valori morale pentru care au militat. În afară de aceste valori morale care au format substratul sau fundamentul [...] aveam și un ideal comun. Adică noi ne-am dat seama de două lucruri foarte importante. Ne-am dat seama că valorile culturale românești pot obține o circulație universală, pe care n-o aveau până atunci. Și străduința noastră a fost tocmai de a valorifica aceste elemente locale, specifice, pentru a le da o perspectivă universală” (JIANU, în LOVINESCU, 1992, 65-66).

Despre înființarea grupării „*Criterion*”, Mircea Eliade amintește în *Memoriile sale*: „...Comarnescu ne-a propus să organizăm la «Fundația Carol I» un ciclu de conferințe-simpozion fie despre câteva mari personalități contemporane, fie despre o serie de probleme actuale. La fiecare simpozion ar fi participat cinci sau șase vorbitori: majoritatea aleși din grupul nostru. [...] Fără să ne dăm seama, gruparea «*Criterion*» luase ființă. Nimeni dintre noi n-a bănuțit, în acea noapte de vară când, în drum spre casă, continuam să căutăm nume și subiecte, că pregăteam cea mai originală și mai semnificativă manifestare colectivă a «tinerei generații». (Cred că încă ne puteam considera tineri. Media de vârstă a nucleului responsabil al grupării era atunci de 25 de ani.)

Și, fără îndoială, nimeni nu-și putuse închipui extraordinarul răsunet pe care-l va avea întreprinderea noastră. [...] Nu bănuțiam, în nici un caz, că vom fi siliți să repetăm anumite simpozioane de câte două sau trei ori.

În duminica următoare, am căzut de acord asupra primelor personalități culturale și politice pe care le vom prezenta și discuta, din perspective diferite, dar complementare, patru sau cinci dintre noi: Gandhi, Lenin, Mussolini, Charlie Chaplin, Proust, Gide, Freud, Bergson, Picasso, Stravinski. Prevăzusem o altă serie de simpozioane, în jurul câtorva probleme: romanul românesc contemporan, arta românească modernă, America și cultura americană, Asia văzută din Occident și alte câteva” (ELIADE, 1991, 247).

Simpozioanele au fost prezidate de personalități de prestigiu ale vieții culturale românești: Constantin Rădulescu-Motru, Mihail Ralea, Paul Zarifopol, Simion Mehedinți, Mihail Manoilescu, Ion Marin Sadoveanu, Ion Petrovici etc. Dintre combatanții acestor manifestări culturale dedicate marilor personalități ale secolului XX, amintim: Haig Acterian, Pompiliu Constantinescu, Alexandru Vianu, Șerban Cioculescu, Lucrețiu Pătrașcanu, P. Viforeanu, Eugen Ionescu, Henri H. Stahl, Mihail Polihroniade, Emil Gulian, Dan Botta, D. C. Georgescu, Petru Comarnescu, Mircea Eliade, Paul Sterian, Mircea Vulcănescu, Ion I. Cantacuzino, Al. Mironescu, C. Enescu, Pavel Costin Deleanu, Constantin Floru, Mircea Grigorescu, Anton Holban, I. Popescu-Sibiu, I. Brucăr, N. Bagdasar etc.

Atât din punctul de vedere al problematicei abordate, cât și prin poziția spiritual-ideologică și politică a combatanților, simpozioanele și conferințele criterioniste au dat un nou înțeles și o nouă interpretare vieții culturale bucureștene, înviorând-o. „Prietenii și adversarii de idei ieșeau din cetatea scrisului în avanscena amfiteatrului de la Fundația «Carol» (actuala Bibliotecă Centrală Universitară) și își încrucișau spadele, folosind, de această dată, mai degrabă argumentele decât adjectivele” (DIACONU, în VULCĂNESCU, 1996, 24). Tinerii conferențieri pe scena publică s-au „războit” contra falselor valori, și „spiritul nostru de contestație – spune Ionel Jianu – a fost pe un plan de valori, și nu pe un plan de revendicări materiale. Și asta ne deosebește de contestațiile de astăzi (este vorba despre realitatea anilor '70, moment în care a fost realizat interviul – n. n.) Noi n-am vrut să transformăm societatea, noi am vrut să transformăm felul de a gândi lumea. [...] ...noi am avut aerul de a fi foarte bățioși, pentru că nu cruțam pe nimeni și nu menajam pe nimeni, într-o lume în care erau anumite ierarhii care trebuiau menajate. Atunci când aveam ceva de spus puțin ne

păsa dacă se supăra un ministru, un profesor universitar sau un alt potentat al zilei. Aveam curajul opiniei noastre. Și aveam o opinie sinceră, fermă și intransigentă. Cred că am fost considerați teribiliști pentru că am fost intransigenți într-o lume care era [...] supusă tuturor compromisurilor și am fost considerați teribili pentru că întotdeauna am afirmat cu tărie convingerile noastre” (JIANU, în LOVINESCU, 1992, 69, 74).

Majoritatea conferințelor de la „Criterion” trimit cu gândul la „prelecțiunile publice” de la „Junimea” lui Titu Maiorescu. Aceasta dat fiind faptul că erau discuții controversate, dar și pentru că se exprimau prin diferite personalități idei diverse, unele chiar opuse: „Firește, aceste manifestări au impus gruparea în conștiința publică, potențând interesul pentru scrierile acestor tineri. Se repeta aproape aidoma, episodul propulsării «Junimii» în faza dinaintea apariției «Convorbirilor literare», prin ciclul de conferințe în epocă sub denumirea de «prelecțiuni populare»...” (ORNEA, 1996, 151-152).

Într-unul din studiile sale, criticul Liviu Antonesei aseamănă asociația „Criterion”-ului cu „Junimea”, afirmând cu simpatie, despre inaugurarea acțiunii culturale criterioniste: „acesta va fi începutul celei mai fascinante aventuri spirituale din epoca interbelică, care nu poate fi comparată, poate, decât cu activitatea Societății Junimea în secolul precedent. Ca și în cazul Junimii, membrii grupării interbelice veneau din orizonturi culturale diferite (literatură, filosofie, jurnalism, pictură, coregrafie etc.), dar, spre deosebire de Junimea, ei împărtășeau și convingeri politice și spirituale dintre cele mai diverse. Dacă Junimea fusese o direcție, «direcția nouă» în cultura românească din veacul trecut, asociația interbelică a reprezentat o încercare de sinteză a ceea ce era mai valoros în toate orientările tinerei generații. Criterionul nu a fost un fragment oricât de important, al tinerei generații, ci expresia spiritului acelei generații în cvasitotalitatea sa. Deosebit de vechea Junime, i-au lipsit însă timpul și mijloacele pentru a putea accede la reformarea instituțiilor epocii” (ANTONESEI, în CULTURE AND SOCIETY, 1985, 191-192).

Prima dezbatere publică a criterioniștilor a avut loc în data de 23 octombrie 1932, fiind prezidată de profesorul C. I. Parhon. Alături de Mircea Eliade, au mai luat parte la conferință Ion Cantacuzino, Mircea Vulcănescu, Henri H. Stahl. Sala unde s-a ținut conferința devenise la un moment dat neîncăpătoare, era o înghesuială de nedescris, toată lumea voia să ia parte la această conferință, iar aceasta a fost reluată apoi de două ori.

În toamna aceluiași an, un al doilea ciclu de conferințe a fost consacrat temei *Cultura românească actuală*. Aceasta a fost desfășurată sub forma a mai multor conferințe însoțite de lectură, cuprinzând poezia, teatrul, romanul, eseu și critica, dar și artele plastice, muzica, dansul, arhitectura, ziaristica, curentele de idei și filosofia.

La începutul anului 1933, tinerii criterioniști au continuat cu diverse teme, iar în toamna aceluiași an a fost organizat ciclul de simpozioane intitulat *Tendențe 1933** în cadrul căruia au fost

* Asociația de Arte, Litere și Filosofie „Criterion” organiza la Fundația „Carol I” în fiecare miercuri seara, un ciclu de simpozioane – *Tendențe 1933*, cu următorul program: 25 ianuarie – *Directivele spirituale ale generației tinere*, președinte: Nae Ionescu, participanți: Mircea Eliade – *Autenticitatea*, Petru Manoliu – *Agonia*, Paul Sterian – *Ortodoxia*, Petru Comarnescu – *Neoclasicismul*, Constantin Noica – *Istorismul prin resemnare*; 1 februarie – *Directivele politice ale generației tinere*, președinte: Simion Mehedinți, participanți: Octavian Neamțu – *Naționalismul integral*, Dr. N. Trifu – *Antisemitismul*, Toma Vlădescu – *Corporatismul*, Alexandru Christian Tell – *Reacțiunea*, Mihail Polihroniade – *Dictatura*, Henri H. Stahl – *Autohtonismul*, Richard Hillard – *Democrația individualistă*, Mircea Grigorescu – *Social-democrația*, Constantin Enescu – *Țărănismul*, Petre Pandrea – *Socialismul integral*; 8 februarie – *Directivele economice imediate: soluții monetare*, președinte: prof. G. Tașcă, participanți: Mircea Durma – *Stabilizarea*, Constantin Pandele – *Restabilizarea*, Corneliu Rudescu – *Dubla circulație*; 15 februarie – *Directive literare*, președinte: Eugen Lovinescu, participanți: Ionel Jianu – *Sinceritatea*, Mircea Eliade – *Subiectivismul*, Mihail Sebastian – *Obiectivismul*, Șerban Cioculescu – *Tehnica literară*, Petre Pandrea – *Literatura proletară*, Anton Golopenția – *Literatura țărănească*, Dan Botta – *Purismul*; 22 februarie – *Tendențe în filosofie: metafizică sau știință pozitivă*, președinte: profesor Rădulescu-Motru, participanți: Al. Popescu – *Pozitivismul scientist*, Constantin Noica – *Criticismul*, I. Brucăr – *Empirio-criticismul*, Emil Cioran (N. Tatu) – *Pragmatismul*, Constatin Floru – *Fenomenologia*, Petru Comarnescu – *Neorealismul*, Mircea Vulcănescu – *Neorealismul*, Mircea Eliade – *Metafizica, atitudine ireductibilă*, Paul Sterian – *Teologia*; 1 martie – *Tendențe în politica externă: pace sau război?*, președinte: I. G. Duca, participanți: Eugen Titeanu – *Imperialismul războinic*, Petru Comarnescu – *Dezarmarea generală*, Mihail Polihroniade – *Pacea armată și sistemul alianțelor*, Sebastian Șerbescu – *Pactele și securitatea*, M. Antonescu – *Arbitrajul obligator și armata internațională*, R. Hillard – *Societatea Națiunilor și Federația Mondială*; 8 martie – *Directive culturale*,

discutate diferite probleme actuale, printre care: *Autarhie?*, *Dictatură?*, *Război?*, *Sensul vieții în literatura actuală*, *Fenomenologie?*, *Destinul civilizației*, *Rasă?*, *Neoclasicism?*, etc. Un al doilea ciclu era intitulat *Marile momente ale muzicii*, aceste simpozioane ținându-se în sala Dalles. Printre acestea, a doua conferință a fost dedicată *Expresionismului și noului clasicism*, fiind rostită de Paul Sterian.

Publicul ce asista la aceste înfocate simpozioane era plăcut surprins de dialogul mereu existent între membrii „*Criterionului*”. Dezbaterile erau caracterizate prin spontaneitatea dialogului. (HANDOCA, 2000, 100). Însă, succesul răsunător al acestor simpozioane a stârnit invidia și ura, fapt ce a dus, mai târziu, în 1934, la desființarea asociației „*Criterion*”.

Despre impresiile de după conferințe ale membrilor grupului, Mircea Eliade relatează în *Memoriile sale*: „Pentru membrii «*Criterionului*» simpozionului nu se încheia în sala «*Fundației*». Ne adunam toți la cafeneaua «*Corso*», unde ocupam un colț întreg, la etaj, și continuam discuția până după miezul nopții. De obicei, Dan Botta, care participa foarte rar la simpozioane, își exprima succint, dar necruțător, impresiile, nu uita niciodată să ne amintească răspunderea pe care o aveam față de public. Pentru el, asta însemna în primul rând datoria de a ridica publicul, nu până la noi, ci dincolo de noi, până la idealurile noastre. Dan Botta credea că «*Criterion*» poate efectua, în mințile celor mai inteligenți dintre ascultători, o operație de *anamnesis* platoniciană. Asistând la simpozioanele noastre, unde erau prezentate și dezbătute atâtea puncte de vedere, publicul asista de fapt la un nou tip de dialog socratic. Scopul pe care-l urmăream nu era numai informația, ci, în primul rând, «*trezirea*» auditorilor, confruntarea lor cu ideile, și, în cele din urmă, modificarea modului lor de a fi în lume.

Evident, urmau lungi, însuflețite discuții.” (ELIADE, 1991, 256).

Deși grupul „*Criterion*” era cunoscut mai ales prin simpozioanele de succes pe care le realiza, în cadrul acestuia au activat și o serie de alte secții, cum ar fi cea de literatură și critică, de muzică, plastică, teatru etc. La realizarea acestor manifestări culturale au participat numeroși artiști ai vremii, printre care: Mac Constantinescu, Sorana Țopa, Florica Capsali, Lilly Popovici, Apriliana Medianu, Sandu Eliad, A. Pop-Marțian etc.

În cadrul mișcării *criteroniste* au existat patru „*grupuri*”. Unul dintre ele a fost preocupat îndeosebi de aspectul cultural propriu-zis, interesat de menținerea unității acestei asociații, pentru a înfăptui prin conlucrare – destul de tensionată, dar nu până la dezbinarea grupării. Era stimulativă prin libera exprimare a poziției proprii și prin dispută – o nouă spiritualitate culturală românească. Din acest prim „*grup*” au făcut parte: Mircea Vulcănescu, Mircea Eliade, Petru Comarnescu, Constantin Noica, Emil Cioran, Dan Botta, Paul Sterian etc. Alte două grupuri din cadrul asociației și-au canalizat forțele asupra aspectului politic al conlucrării culturale. Între aceste două grupuri s-au iscat diferite tensiuni provocate de împrejurările sociale și politice ale sistemului național din acea perioadă. Aceste tensiuni s-au accentuat chiar pe parcursul simpozioanelor, unii dintre membrii reprezentând stânga sau evoluând spre ea, cum au fost Lucrețiu Pătrășcanu, Mircea Grigorescu, iar alții reprezentând dreapta sau evoluând spre ea, cum au fost Mihail Polihroniade, Pavel Costin Deleanu. Cel de-al patrulea grup se arăta indiferent față de aspectul politic, tinzând din ce în ce mai mult spre ideile primului grup. Din acest grup făceau parte majoritatea artiștilor, dar și Constantin Floru, Ionel Gherea, fiul lui Constantin Dobrogeanu-Gherea etc.

președinte: Tudor Vianu, participanți: Emil Cioran – *Cultura individualistă*, Petre Pandrea – *Cultura de clasă*, Al. Dima – *Naționalismul cultural*, Petru Comarnescu – *Umanismul*, Mircea Eliade – *Universalismul*, Dan Botta – *Transcendentalismul*, Paul Sterian – *Cultura teologală*; 15 martie – *Tendințe în fizica actuală: problema materiei*, președinte: prof. G. Țițeica, participanți: Octav Onicescu – *Mecanica statistică* (Schrödinger), Sabba Ștefănescu – *Mecanica simbolică* (Dirac), Sergiu Condrea – *Mecanica ondulatorie* (De Broglie); 22 martie – *Tendințe în arta contemporană*; 30 martie – *Directive generale economice*, președinte: Virgil Madgearu, participanți: G. Strat – *Individualismul liberal*, Constantin Pandele – *Neoliberalismul*, Mircea Pienescu – *Cooperarea*, G. Vlădescu-Răcoasa – *Sindicalismul*, Grigore Manoilescu – *Corporatismul*, Mircea Grigorescu – *Comunismul*; 5 aprilie – *Tendințe în politica internă: statul românesc*, președinte: prof. Nae Ionescu, participanți: Mihail Polihroniade – *Deficiențele statului actual*, Henri H. Stahl – *Explicarea statului actual*, Petre Viforeanu – *Statul burghez*, Petre Pandrea – *Statul proletar*, Toma Vlădescu – *Statul corporativ*, Constantin Enescu – *Statul țărănesc*, Octavian Neamțu – *Statul național*. Transcrierea s-a făcut după un text dactilografiat al lui Mircea Vulcănescu. Sunt două exemplare, ambele conțin adăugiri și modificări de nume; apud „*Manuscriptum*”. Număr special Mircea Vulcănescu, an XXVII, nr. 1-2 (102-103), 1996, p. 231-234

Dar cum orice început are și sfârșit, și asociația „Criterion” s-a destrămat în cele din urmă. Dezbinarea s-a produs ca urmare a presiunii sistemului global și a tensiunii politice interne care s-au dovedit mult mai puternice decât aspirația tinerilor membri care și-au pus nădejdea într-o nouă spiritualitate, dar și într-o nouă cultură. Au existat numeroase controverse și dispute la adresa acestui nou tip de spiritualitate. Ca răspuns atacurilor lui Camil Petrescu la adresa „tinerei generații”, Mircea Eliade precizează: „...orice generație se angrenează în istorie, și istoria e un dinamism spiritual, [...] iar formele spiritului, realizându-se în funcțiuni sociale și evenimente istorice, *se depășesc*. Orice generație efectiv *nouă* aduce o *spiritualitate nouă*.” (ELIADE, 2008, 179).

Unul dintre criticii acestei grupări de tineri intelectuali, Nicolae Crevedia, a numit-o în multe rânduri „Cretinion”, însă reacția lui Mircea Eliade a fost promptă, subliniind orientarea conferințelor tinerilor „cretinionști”: „să fii cretin – adică să te încapățânezi a face cultură, a crea colaborări între mai multe elite intelectuale, a scrie și a vorbi fără nicio răsplată, împotriva interesului tău, știind prea bine că vei oțărî invidia și acreala mai marilor tăi, că nu vei găsi nici sprijin, nici încurajări, nici colaborare. E de-a dreptul cretin să-ți pierzi timpul discutând probleme neremuneratorii, la «Fundatie», în loc de a-ți căuta anumiți stăpâni cari nu te vor lăsa să mori de foame, și a manifesta patriotic din ordinul lor. Numai un grup de cretini vor spera că libertatea și generozitatea spirituală pot dura mult timp într-o piață. [...] Proștii ăștia au crezut că se poate schimba ceva în această țară, numai pildă bună să dea. Cretinii ăștia au crezut în cultură, în artă, în gândire – când puteau crede numai pe jumătate în politică. Naivii ăștia au avut un ideal. Au bănuțit altceva înapoia pânzei turburi a vremilor turburi [...] și nu s-au dezmeticit nici acum. [...] Cretini desăvârșiți, stăruie în munca lor ingrată, de pioneering în jungla culturii românești. [...] Într-o țară de sfinți și de înțelepți, de inteligențe și de magnificențe etice – cretinii nu sunt tocmai de aruncat. Eu, cel puțin, sunt de-a dreptul orgolios că mă număr printre ei.” (ELIADE, 2008, 180)

Despre importanța pe care a avut-o gruparea „Criterion” în epocă, Marin Diaconu e de părere că „ea a rămas totuși ca o frumoasă strădanie și aspirație culturală a tinerilor de a conferi un sens convergent, chiar dacă nu și unitar, pe fondul unei tensiuni concrescătoare.” (DIACONU, în VULCĂNESCU, 1996, 26)

Tot despre grupare, Mircea Vulcănescu nota: „Asociația «Criterion» era o încercare de manifestare în comun a tinerei generații, o tribună, ci nu un curent sau o doctrină. Ea reunea tineretul de orice opinii, doritor să discute împreună problemele vremii, cerându-i o singură condiție: respectul opiniilor potrivnice, ca manifestări ale gândului, chiar dacă nu erau împărtășite. Asociația își închipuia că divergențele de păreri nu înlătură cu necesitate stima reciprocă. Deasupra deosebirilor de păreri, tineretul credea că poate dura o prietenie care să servească de cadru material și spiritual unei clarificări oneste a problemelor în fața opiniei publice.” (VULCĂNESCU, 2005, 747)

Mulți ani mai târziu, la data de 1 noiembrie 1946, Mircea Eliade nota în *Jurnalul* său: „Explicam unui tânăr român, născut și crescut într-un orașel de provincie, ce-a însemnat gruparea «Criterion», în Bucureștii anilor 1933-1937, și în ce măsură poate fi comparată popularitatea pe care o dobândiseră acei câțiva tineri scriitori și filosofi cu voga existențialistă a Parisului de astăzi. Ca și J. P. Sartre, Camus, Simone de Beauvoir, membrii «Criterionului» se manifestau pe planuri multiple – conferințe publice, articole în reviste săptămânale și ziare de mare tiraj, romane, filosofie, critică literară și teatrală, eseistică. «Criterionul» a însemnat depășirea momentului universitar în cultură, coborârea intelectualului în arenă, contactul direct cu publicul, îndeosebi cu tineretul; exact ceea ce au încercat, și izbutit, existențialiștii parizieni. Sartre are, și își impune, un «sistem de filosofie»; noi nu aveam, dar majoritatea criterioniștilor erau un fel de «existențialiști» care se ignorau. Ceea ce îi interesa în primul rând era «autenticitatea», experiența imediată, concretul de ordin autobiografic; de aici pasiunea pentru jurnalele intime, pentru confesiuni și «documente». Dacă «Criterionul» ar fi avut un alt instrument de expresie decât limba română, ar fi fost considerat drept cel mai interesant precursor al existențialismului francez de astăzi.” (ELIADE, 1993, 93-94)

Unul dintre proiectele nerealizate ale Asociației „Criterion”, în scurta ei perioadă de existență, a fost editarea unei publicații proprii în care să își găsească locul diferitele conferințe susținute, dar și alte probleme de cultură românească ce-i frământau pe reprezentanții „tinerei generații”.

2.3. Revista „*Criterion*”

Totuși, după câteva luni de la destrămarea grupării, în toamna anului 1934, a apărut o publicație, „*Criterion*”, dar nu ca organ al asociației dizolvate: „Revista «*Criterion*» nu e deci revista unui grup cu tendințe ideologice comune, ci revista unui grup, rămas pe vechile poziții, care crede că, pentru lămurirea tuturor problemelor, instrumentul principal de lucru e discuția, gândirea reflexivă, confruntarea conștiințioasă a faptelor și a pretențiilor și a faptelor cu pretențiile. Revista «*Criterion*» nu reprezintă deci decât o metodă. Nici unul dintre colaboratori nu vorbește în numele grupării, ci fiecare în numele lui. Dacă au luat numele fostei asociații și haina fostei «*Idei Europene*», au făcut-o, ca un omagiu, pentru două direcții față de care s-ar dori în continuare.” (VULCĂNESCU, 2005, 748)

Publicația s-a intitulat „*Criterion. Revistă de arte, litere și filosofie*”, a apărut în București, în numai șapte numere, între 15 octombrie 1934 și februarie 1935. În caseta redacțională a revistei se atrăgea atenția că revista „*Criterion*” nu reprezenta Asociația de arte, litere și filosofie care a avut același nume.

Printre redactorii acestei reviste s-au numărat: Petru Comarnescu, Mircea Eliade, Constantin Noica, Henri H. Stahl, Mircea Vulcănescu, Ion Cantacuzino, Alexandru Cristian Tell și Constantin Enescu, toți foști membrii ai asociației „*Criterion*” ce a activat între anii 1932-1934. Aceștia au vrut să-și continue în cadrul acestei publicații propriile idei pe care le-au expus în și conferințele și simpozioanele lor: „...acest dialog permanent, aceste dueluri publice de idei, dau naștere sentimentului de *fair play* intelectual, prin care se remarcă demersul publicistic al tinerilor Generației '27, în speță al celor de la «*Criterion*» – dimensiune esențială a efortului lor cultural, în luptă cu vremea și vremurile – conștiință cultural transfigurată, prin act publicistic, în faptă de politică culturală. Se poate vorbi de asumarea rolului paideic, în conștiința criterioniștilor...” (POSADA, 2006, 123)

Revista „*Criterion*” a fost o publicație consacrată ideii unei noi spiritualități, la rândul ei, confruntată cu realitatea românească, dar și cu cea europeană, nefiind totdeauna de o orientare spiritualistă.

Dintre colaboratorii revistei amintim pe Anton Golopenția, Octav Șuluțiu, Dan Botta etc. Rubricile aveau denumiri sugestive: *Un om, O idee, O carte, O problemă; ...și câteva puncte de vedere* etc. Dintre articolele și studiile publicate în paginile acestei reviste enumerăm: Petru Comarnescu, *Dezacordul dintre adevărurile spiritului și fenomenele prezentului*; Constantin Noica, *Moartea omului de mâine, Problematică*; Mircea Eliade, *Poimâine, De ce sunt intelectualii lași?, Reabilitarea spiritualității*; Mircea Vulcănescu, *Spiritualitate, Generație, Un desen, În jurul filosofiei lui Blaga*; Dan Botta, *Puterea cuvântului*; Anton Galopenția, *Situația intelectualilor români* etc. Fiecare număr al publicației conținea și câte o ilustrație însoțită de un comentariu: un desen al lui Rafael reprezentându-l pe Aristotel, în numărul 1; o mască populară de la Nereju, în numărul 2; un desen al lui Brâncuși, în numărul 5; o gravură de Goya, în numerele 6-7.

În cadrul mișcării de la „*Criterion*”, conferențiarul Mircea Eliade a susținut câteva simpozioane despre India în diferite localități de pe malul Dunării: Turnu Măgurele, Oltenița, Roșiorii de Vede. Descrierea acestora, dar și a publicului, apar evocate în *Memoriile* sale.

Mai apoi, în perioada 1934-1937, sub egida Fundațiilor Regale, Mircea Eliade va ține alte câteva zeci de conferințe în provincie, în care abordează probleme de cultură românească.

În anul 1937, Mircea Eliade se află la Sibiu, cu ocazia organizării unui ciclu de conferințe sub îndrumarea profesoarei Ecaterina Săndulescu, pentru strângerea de fonduri în vederea ridicării unei statui a lui Mihai Eminescu. După conferința lui Ionel Teodoreanu, *Cum am scris Medelenii*, Mircea Eliade ia cuvântul și ține conferința cu tema *Cultura și rațiunea*. Despre aceasta autorul transilvănean Eugen Onu notează: „Făcând considerații asupra resurselor vitale, de integrare a sensului existenței, caracteristicile spiritualității românești (și prezența în folclor, dar și în creația lui Lucian Blaga, de pildă), își exprima în cele din urmă convingerea că poporului nostru îi e hărăzit, pentru viitor, un destin major în planul culturii” (ONU, în HANDOCA, 1992, 368)

Apoi au urmat și multe alte conferințe asemănătoare susținute în diferite colțuri ale țării.

Diverse conferințe a susținut Mircea Eliade și la Universitatea din București, între anii 1933 și 1937, suplînind catedra de metafizică a profesorului și mentorului său, Nae Ionescu.

De-a lungul întregii sale activități științifice, Mircea Eliade a susținut sute de conferințe în întreaga lume, cum ar fi: cursul de la Școala de Înalte Studii din Paris, conferințe susținute la Ascona, Roma, Chicago, Tokyo, New York, Padova, Strasbourg, Amsterdam, Freiburg, München, Marburg, Geneva, Mexico, La Plata, Stockholm, Turku, Buenos Aires, Bruxelles etc.

După destrămarea grupării „Criterion”, dar și după desființarea revistei omonime, foștii membri ai asociației, discipolii lui Nae Ionescu, au scos și alte publicații în care își exprimau propriile idei cu privire la diversele probleme ce îi frământau. Printre aceste publicații, de scurtă durată, s-au numărat: „Acțiune și reacțiune” (1929-1930), „Axa” (1932-1933; 1940-1941), „Bobi” (1932-1933), „Vestitorii” (1936), „Idea europeană” (1935-1937), „Iconar” (1935-1937) etc. Pe lângă acestea, au mai colaborat și la alte reviste și ziare săptămânale, cum au fost: „Cuvântul”, „Buna-vestire”, „Vremea”, „Credința”, „Ultima oră”, „Curentul” etc.

Vizavi de acești discipoli, criticul Ov. S. Crohmălniceanu nota: „Tinerii amintiți, mulți dintre ei neobișnuit de dotați, ca Mircea Eliade, Emil Cioran, Mircea Vulcănescu ori Constantin Noica, resimțeau acut mediocritatea vieții burgheze și haosul ei descurajant, pe care îl agrava marea criză economică. Drama lor era de a fi fost educați în climatul spiritualist al vremii. Revolta pe care le-o trezeau inertiile dezolante din jur, dispoziția juvenilă de a sparge tiparele sclerizate ale existenței, nerăbdarea, gustul faptei, toate erau canalizate astfel într-o direcție funestă. Formația lor împingea să identifice orice distincție intelectuală cu vorbăria goală și, sătui de ea, să o înscrie sub semnul anemiei vitale și al neputinței. La fel, imperativele morale erau tentați să le considere ipocrizii burgheze, forme de protejare a unei lumi îmbătrânite și timorate. Victime ale acestor reprezentări false, mulți dintre ei credeau sincer că propovăduirea sentimentului catastrofic are o funcție salutară, grăbind degajarea terenului de vestigii muribunde. Învățați a disprețui materialismul istoric și orice determinism economico-social, refuzau să vadă, îndărătul valului de barbarie care se ridica, interesele claselor stăpânitoare, și se arătau dispuși să descopere aici explozia unor forțe istorice obscure, pornite pe lichidarea a tot ce nu e organic, viu, cu viitor. Nae Ionescu a cheltuit o enormă energie spre a demonstra în zeci de articole că instituțiile Europei burgheze sunt înjghebări artificiale, raționaliste, și nu structuri firești. O întreagă literatură cu aceeași optică proclama sfârșitul unei lumi «juridice» și invita tineretul să accelereze înlocuirea ei prin alta «reală» – pe orice cale. Nihilismului intelectualist i se imprima astfel o formă disperată, dispusă să justifice călcarea în picioare a principiilor etice elementare și să exalte aventura, disponibilitatea la orice fel de acțiune, fie ea și scelerată. Făcând din spaima de «neant», adică de «nimicie», de «moarte», motorul principal al vieții, existențialismul german ajunsese, prin Heidegger, la aceste ultime poziții filosofice înclinată să pactizeze cu fascismul. «Trăirismul» românesc a fost o variantă a unor astfel de concepții nihiliste și el s-a raliat până la urmă legionarismului. Discipolii lui Nae Ionescu împărtășeau numeroase sentimente ale gândiriștilor. Ca și aceștia, ei erau animați de o ură fără margini împotriva raționalismului, evoluționismului și pozitivismului scientist. Toate trei reprezentau pentru dânșii produsele «blestematului» secol al XIX-lea.” (CROHMĂLNICEANU, 1972, 106)

Concluzie

În ciuda tuturor acuzațiilor aduse, mișcarea criterionistă a avut un rol important în cultura românească interbelică. Simpozioanele susținute de membrii „tinerei generații” au făcut furori la vremea respectivă și au avut un veritabil succes, lăsând ecouri răsunătoare în mentalitatea întregii intelectualități românești, dar și în cea a publicului.

Bibliografie

- CROHMĂLNICEANU, Ov. S., *Literatura română între cele două războaie mondiale*, ediție revăzută, volumul I, capitolul II: *Publicații, grupări și direcții literare*, București, Editura Minerva, 1972
- ELIADE, Mircea, *Jurnal, I (1941-1969)*, ediție îngrijită de Mircea Handoca, București, Editura Humanitas, 1993
- ELIADE, Mircea, *Memorii, I (1907-1960), Partea a treia, Promisiunile echinocțiului*, ediție îngrijită și cuvânt înainte de Mircea Handoca, București, Editura Humanitas, 1991

ELIADE, Mircea, *Virilitate și asceză. Scrieri de tinerețe, 1928*, îngrijirea ediției, note și indice de Mircea Handoca, București, Editura Humanitas, 2008

GLIGOR, Mihaela, *Mircea Eliade. Anii tulburi: 1932-1938*, prefață de Liviu Antonesei, București, Editura EuroPress Grup, 2007

HANDOCA, Mircea, *Mircea Eliade. Câteva ipostaze ale unei personalități proteice*, București, Editura Minerva, 1992

HANDOCA, Mircea, *Pro Mircea Eliade*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2000

LOVINESCU, Monica, *Întrevederi cu Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ștefan Lupașcu și Grigore Cugler*, București, Editura Cartea Românească, 1992

ORNEA, Zigu, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, ediție revăzută, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996

POSADA, Mihai, *Opera publicistică a lui Mircea Eliade*, cu o prefață de Mircea Tomuș, București, Editura Criterion Publishing, 2006

ȚURCANU, Florin, *Mircea Eliade. Prizonierul istoriei*, traducere din franceză de Monica Anghel și Dragoș Dodu, cu o prefață de Zoe Petre, București, Editura Humanitas, 2005

URSACHE, Petru, *Camera Sambô. Introducere în opera lui Mircea Eliade*, ediția I, București, Editura Coresi, 1993; ediția a II-a, Iași, Editura Universității „Al.I. Cuza”, 1999; ediția a III-a, revăzută și dezvoltată, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2008

VULCĂNESCU, Mircea, *Opere, I Pentru o nouă spiritualitate filosofică. Către ființa spiritualității românești, I. Dimensiunea românească a existenței*, ediție îngrijită de Marin Diaconu, prefață de Eugen Simion (8 august 2005), cu un studiu introductiv (*Un chip spiritual al vremii...*) de Marin Diaconu, București, Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă, Colecția „Opere Fundamentale” și Editura Univers Enciclopedic, 2005

VULCĂNESCU, Mircea, *Pentru o nouă spiritualitate filosofică. Dimensiunea românească a existenței, I*, cuvânt înainte (*Amintiri despre Mircea Vulcănescu*) de Constantin Noica, selecția textelor, note și comentarii de Marin Diaconu și Zaharia Balica, București, Editura Eminescu, 1996

ZUB, Al. (edit), *Culture and Society (Cultură și societate)*, „Anuarul Institutului de istorie și arheologie «A. D. Xenopol»”, Iași, Editura Academiei, 1985